

KORXONA INVESTITSION FAOLIYATINING AHAMIYATI

Obidov Sanjarbek

Andijon davlat texnika instituti

Iqtisodiyot yoʻnalishi 4-kurs talabasi

nnotatsiya. Maqola korxona investitsion faoliyatining iqtisodiy rivojlanish va raqobatbardoshlikni taʼminlashdagi ahamiyatiga bagʻishlangan. Unda investitsiyalarning korxona faoliyatini kengaytirish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va bozor ulushini mustahkamlashdagi roli tahlil qilinadi. Investitsion loyihalarni baholash usullari, xavf-xatarlarni boshqarish va moliyalashtirish manbalari koʻrib chiqiladi. Oʻzbekiston iqtisodiyoti sharoitida mahalliy korxonalar investitsion faoliyatining oʻziga xos xususiyatlari va muammolari, shu jumladan, davlat siyosati va infratuzilma taʼsiri oʻrganiladi. Maqola investitsion strategiyalarni optimallashtirish orqali korxonalar barqaror oʻsishga erishishi mumkinligini koʻrsatadi.

Kalit soʻzlar: investitsion faoliyat, investitsiya, investitsion loyihalar, moliyalashtirish manbalari, davlat siyosati, infratuzilma.

Kirish. Investitsiyalar korxonaning iqtisodiy rivojlanishi va raqobatbardoshligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Ular nafaqat ishlab chiqarish jarayonlarini kengaytirish, balki samaradorlikni oshirish va bozor ulushini mustahkamlash uchun zaruriy shartdir. Ushbu maqolada investitsiyalarning korxona faoliyatidagi roli, ularning samaradorlikka taʼsiri va bozor ulushini oshirishdagi ahamiyati haqida batafsil maʼlumot beriladi.

Investitsiyalar korxonaning faoliyatini kengaytirishning eng muhim vositalaridan biridir. Yangi texnologiyalar, uskunalar va infratuzilma uchun mablagʻ ajratish orqali korxonalar oʻz ishlab chiqarish quvvatlarini oshirishlari mumkin [1]. Masalan, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish orqali ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish mumkin, bu esa ishlab chiqarish hajmini oshirishga va xarajatlarni

kamaytirishga yordam beradi. Shuningdek, yangi bozorlar va mahsulotlar ishlab chiqish uchun investitsiyalar jalb qilish korxonaning o'sishini ta'minlaydi.

Investitsiyalar ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda ham muhim rol o'ynaydi. Yangi texnologiyalarni joriy etish, xodimlarni o'qitish va ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish orqali korxonalar o'z resurslaridan samarali foydalanishni ta'minlaydi. Masalan, yuqori samarali uskunalar va avtomatlashtirilgan tizimlar yordamida ishlab chiqarish jarayonlari tezlashadi va sifat oshadi. Bunday o'zgarishlar natijasida korxonalar mahsulotlarni tezroq ishlab chiqarishi, xarajatlarni kamaytirishi va foydani oshirishi mumkin.

Investitsiyalar korxonaga bozor ulushini mustahkamlashda ham katta yordam beradi. Yangi mahsulotlar yoki xizmatlarni taklif qilish orqali korxonalar raqobatbardoshligini oshiradi [2]. Investitsiya orqali amalga oshiriladigan tadqiqot va rivojlantirish (RD) ishlari yangi innovatsion mahsulotlarni yaratishga imkon beradi, bu esa iste'molchilar orasida qiziqishni oshiradi. Shuningdek, marketing va sotuv strategiyalarini rivojlantirish uchun investitsiyalar jalb qilish korxonaning brendini kuchaytiradi va mijozlar bazasini kengaytiradi.

Investitsiyalar innovatsion rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi. Texnologik yangiliklar va ilmiy tadqiqotlarga ajratilgan mablag'lar korxonalarni yangilanishga undaydi. Bu esa raqobatbardosh mahsulotlarni ishlab chiqarishga olib keladi va bozorda o'z o'rnini mustahkamlashga yordam beradi. Innovatsion yondashuvlar orqali korxonalar nafaqat ichki jarayonlarini yaxshilaydi, balki tashqi bozorlar bilan ham muvaffaqiyatli raqobatlashadi.

Investitsiyalar shuningdek, ijtimoiy va ekologik masalalarni hal etishda ham muhim rol o'ynaydi [3]. Korxonalar ijtimoiy mas'uliyatni hisobga olgan holda barqaror rivojlanishni qo'llab-quvvatlash uchun investitsiyalarni yo'naltirishi mumkin. Masalan, ekologik toza texnologiyalarni joriy etish orqali atrof-muhitga zarar yetkazmasdan ishlab chiqarishni amalga oshirish mumkin. Bu esa iste'molchilar orasida korxonaning obro'sini oshiradi va yangi mijozlarni jalb qiladi.

Investitsion loyihalarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun ularni baholash, xavf-xatarlarni boshqarish va moliyalashtirish manbalarini aniqlash juda muhimdir. Ushbu jarayonlar korxonalarga samarali qarorlar qabul qilishda yordam beradi va investitsiyalarni maksimal darajada foydali qilish imkonini beradi.

Investitsion loyihalarni baholash uchun bir nechta usullar mavjud. Ularning eng keng tarqalganlari quyidagilardir:

- Nettosho'rfa qiymati (NPV) - bu usul investitsiya loyihasining kelajakdagi naqd pul oqimlarini hozirgi qiymatga keltirish orqali baholanadi. Agar NPV musbat bo'lsa, loyiha foydali hisoblanadi. NPV hisoblashda diskont stavkasi muhim ahamiyatga ega, chunki u pulning vaqt qiymatini hisobga oladi.

- Ichki daromad stavkasi (IRR) - bu usul loyiha naqd pul oqimlarining diskontlangan qiymati nolga teng bo'lgan diskont stavkasini aniqlaydi. IRR NPV bilan birga ko'rib chiqilganda, loyiha rentabelligini baholashda foydalidir. Agar IRR investitsiya qilingan mablag'ning alternativ daromadidan yuqori bo'lsa, loyiha amalga oshirilishi tavsiya etiladi.

- Qaytish davri (Payback Period) - ushbu usul investitsiyaning qachon qaytarilishini aniqlaydi. Qaytish davri qisqa bo'lsa, loyiha tezroq foyda keltiradi. Biroq, bu usul naqd pul oqimlarining vaqt qiymatini hisobga olmaydi.

- Profitabilite indeksi (PI) u indeks loyiha har bir investitsiya dollariga keltiradigan foydasini ko'rsatadi. PI 1 dan yuqori bo'lsa, loyiha foydali hisoblanadi.

Investitsion loyihalarda xavf-xatarlarni boshqarish muhim jarayondir. Xavflarni aniqlash, baholash va boshqarish orqali korxonalar loyiha muvaffaqiyatini oshirishlari mumkin [4]. Xavf-xatarlarni boshqarish jarayoni quyidagi bosqichlardan iborat:

- ✓ Loyiha har bir bosqichida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xavflarni aniqlash zarur. Bu tashqi va ichki omillarni o'z ichiga olishi mumkin.

- ✓ Aniqlangan xavflar ularning ta'siri va ehtimoligiga ko'ra baholanadi. Bu jarayon risklarni prioritetlash imkonini beradi.

- ✓ Xavflarni kamaytirish yoki oldini olish uchun strategiyalar ishlab chiqilishi kerak. Bu strategiyalar quyidagilarni o'z ichiga olishi mumkin:

1. Xavflarni qochish
2. Xavflarni kamaytirish
3. Xavflarni qabul qilish
4. Xavflarni taqsimlash

Investitsion loyihalarni moliyalashtirish uchun bir necha manbalar mavjud:

- Korxona o'z ichki resurslaridan foydalanishi mumkin. Bu eng xavfsiz variant bo'lib, qo'shimcha qarz yoki foiz to'lashni talab qilmaydi.
- Banklardan olinadigan kreditlar ko'pincha investitsion loyihalarni moliyalashtirishda keng qo'llaniladi. Biroq, bu usul foiz to'lovlarini talab qiladi va qarz yukini oshiradi.
- Tashqi investorlar yoki aktsiyadorlardan mablag' jalb qilish orqali loyiha moliyalashtirilishi mumkin. Bu usul korxonaga qo'shimcha mablag' keltiradi, lekin investorlarning manfaatlarini hisobga olish zarur.
- Ba'zi hollarda davlat tomonidan beriladigan grantlar yoki subsidiyalar orqali moliyalashtirish mumkin. Bu mablag'lar odatda ma'lum shartlarga bog'liq bo'ladi.

O'zbekiston iqtisodiyoti so'nggi yillarda jadal rivojlanmoqda va bu jarayonda mahalliy korxonalar investitsion faoliyati muhim rol o'ynaydi [5]. Mahalliy korxonalar o'z faoliyatini kengaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etish va bozor talablariga javob berish uchun investitsiyalarni jalb qilishga intilmoqda. Biroq, ushbu jarayonda bir qator o'ziga xos xususiyatlar va muammolar mavjud.

O'zbekiston hukumati investitsiyalarni rag'batlantirish uchun bir qator dasturlarni ishlab chiqdi. Davlatning iqtisodiy siyosati mahalliy korxonalarni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan bo'lib, bu esa investitsion faoliyatni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Masalan, davlat tomonidan taqdim etiladigan subsidiyalar, soliq imtiyozlari va boshqa rag'batlantiruvchi choralar mahalliy korxonalar uchun investitsiya muhitini yaxshilaydi.

O'zbekiston iqtisodiyotining diversifikatsiya jarayoni mahalliy korxonalar uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Sanoat tarmoqlarini diversifikatsiya qilish orqali,

korxonalar yangi bozorlarni egallash va raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Bu jarayon investitsion faoliyatni kuchaytiradi.

Mahalliy korxonalar ijtimoiy mas'uliyatni o'z faoliyatlarida hisobga olishga harakat qilmoqda. Ular jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga hissa qo'shishni maqsad qilib qo'ygan. Bu esa investitsiya qarorlarida ijtimoiy omillarni hisobga olishni taqozo etadi.

Mahalliy korxonalar ko'pincha moliya resurslariga cheklangan kirish imkoniyatiga ega. Bank kreditlari yuqori foiz stavkalari va qat'iy talablar bilan bog'liq bo'lganligi sababli, ko'plab korxonalar investitsiyalarni jalb qilishda qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Bu holat, o'z navbatida, innovatsion loyihalarni amalga oshirishga to'sqinlik qiladi.

Bozor raqobati ham mahalliy korxonalar uchun muammo bo'lib qolmoqda. Xususan, xorijiy kompaniyalar bilan raqobatlashish qiyin bo'lmoqda, chunki ular ko'proq resurslarga va tajribaga ega. Bu holat mahalliy ishlab chiqaruvchilarni raqobatbardoshligini pasaytirishi mumkin.

O'zbekistonning infratuzilmasi hali ham rivojlanish bosqichida. Transport, kommunikatsiya va energetika infratuzilmasidagi muammolar mahalliy korxonalar faoliyatini cheklaydi. Yana bir muammo - bu logistika tizimining samaradorligi. Samarali logistika tizimi investitsion faoliyatni qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyatga ega.

Investitsiya muhitidagi huquqiy tartibotlar va boshqaruv tizimidagi muammolar ham mahalliy korxonalar uchun to'sqinlik qiladi. O'zgaruvchan qonunchilik va korrupsiya kabi omillar investorlarning ishonchini pasaytiradi va investitsiyalarni jalb qilishda qiyinchiliklar keltirib chiqaradi.

O'zbekiston hukumatining investitsiyalarni jalb qilish siyosati mahalliy korxonalar faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan. Davlat dasturlari orqali moliya resurslarini jalb qilish, infratuzilmani yaxshilash va biznes muhitini takomillashtirishga e'tibor qaratilmoqda. Biroq, bu jarayonlar hali ham o'z samarasini to'liq berishi uchun ko'proq vaqt va resurslar talab etiladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, korxona investitsion faoliyati iqtisodiy rivojlanish va barqaror o'sish uchun muhim ahamiyatga ega. Investitsiyalar nafaqat yangi texnologiyalarni joriy etish va ishlab chiqarishni kengaytirish imkonini beradi, balki ish o'rinlarini yaratish, mahalliy iqtisodiyotning diversifikatsiyasini ta'minlash va raqobatbardoshlikni oshirishda ham muhim rol o'ynaydi. Korxonalar investitsiyalar orqali o'z faoliyatlarini modernizatsiya qilish, innovatsion loyihalarni amalga oshirish va bozor talablariga mos ravishda yangi mahsulotlar ishlab chiqarish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Shu bilan birga, investitsion faoliyatning muvaffaqiyati ko'plab omillarga bog'liq, jumladan, davlat siyosati, moliya resurslariga kirish imkoniyatlari, bozor infratuzilmasi va raqobat sharoitlariga. Mahalliy korxonalar uchun investitsiyalarni jalb qilishda yuzaga keladigan to'sqinliklar va muammolarni bartaraf etish, shuningdek, investitsiya muhitini yaxshilash uchun samarali choralar ko'rish zarur. Natijada, korxona investitsion faoliyatining ahamiyatini to'g'ri baholash va uni rivojlantirishga qaratilgan strategiyalarni amalga oshirish, mamlakat iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlashda muhim omil bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. "Investitsiya faoliyatining xalqaro huquqiy kafolatlari" / "Международно-правовые гарантии инвестиционной деятельности" / "International legal guarantees of investment activity" [Matn]: Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. – T.: TDYU nashriyoti, 2023. – 248 b.
2. R.X.Karlibayeva, Raya Xojabayevna K.26 Investitsiyani tashkil etish va moliyalashtirish / O'zR Oliy va o'rta-maxsus ta'lim vazirligi, - T.: Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2011. - 124 bet.
3. Yusufboy o'g'li, Soporboev Doniyor, and Baxtiyorov Xudaybergan Xamdam o'g'li. "INVESTISIYA FAOLLIGINI OSHIRISHDA BANKLARNING ROLI." *Scientific Journal of Actuarial Finance and Accounting* 4.05 (2024): 257-261.
4. Dildora, Djullibayeva. "O'ZBEKISTONDA INVESTITSIYANING TUTGAN O'RNINI HAMDA RIVOJLANISH OMILLARI." *Modern education and development* 25.3 (2025): 123-129.

5. No'monjonovich, Qurbonov Salimjon. "IQTISODIYOT SUBYEKTLARINING INVESTITSIYA VA INNOVATSION FAOLIYATINING HOLATI." *ZAMIN ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI* 1.4 (2025): 23-35.